
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2015 (год. XXIV), ISSN 2367-8585

РЕЦЕНЗИИ

ОБНОВЕНИЯТ ОБРАЗ НА ЛЕВСКИ

LEVSKI'S NEW IMAGE

Иван Стоянов, Нови щрихи върху идейните възгледи и дейността на Васил Левски. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново, 2012

Колкото и да е кратък този закъснял отзив, не мога да не заявя, че буквално се запалих да го напиша специално за „Проглас“, защото разбрах от самия автор на монографията, че срещата между Левски и Ботев не се е състояла – не само през 1868 г. в известната воденица през голямата зима, когато „дърво и камък се пука от студ, а той пее ли, пее...“ (така съм го запомнил, откакто съм започнал да запомням литература още в селското си училище), но и въобще двамата не са се срещали (вероятно)! И сега как и накъде – не само за мен, но и за останалите, с които учим другите на тайните на българското слово? Нали остава без опората си идеалният модел за стихотворение в славянските литератури (според Роман Якобсон от 1963 г.) и ще трябва да забравим противопоставянето на първата им среща с последните два реда на „Обесването на Васил Левски“ за другата, страшната зима през 1873 г. (само пет години по-късно) – „и студ, и мраз, и плач без надежда / навяват на теб скръб на сърцето“.

Не ми беше възможно, а и нямах воля да прегледам поне цитирания масив от заглавия и автори в монографията на проф. Иван Стоянов, задоволих се с безспорното от нея – че чета изследване на един от днешните най-авторитетни познавачи на идеите и дейността

на Левски. Доверих му се, пък и в крайна сметка имах и достатъчно подробности в паметта си, за да възприема критично обновения образ на Левски, каквато е целта на монографията и изводът от нея, заявени почти в началото ѝ: „Васил Иванов Кунчев, известен с прозвището Левски, няма нужда от героизиране, няма нужда от канонизиране, няма нужда от преувеличаване на стореното от него, защото то е достатъчно голямо, но недостатъчно познато на българите“ (с. 19).

Скромна по обем, монографията се разполага в класическите три дяла („Идеите на Васил Левски – идеи на новото време“, „Революционният терор – „най-чистият път“ към провал във Вътрешната революционна организация“ и „Васил Левски пред извънредната следствена комисия в София“). Във всеки от тях гъмжи от имена, дати и цитирани фрази на изследвания и изследвачи, затова сюжетът на анализа прилича на напираша река, която се провира между тях, а понякога – и под тях. Полемичният стил, неизбежен при поставената цел, намира изказ и в налаганата у читателя представа за съдебен процес, в който защитаваните от автора исторически лица са наречени с жителските си имена (Карловецът, Тревненецът, Свищовлията), а самият Иван Стоянов не изказва в аз-повествование своята пледоария, отдавайки предпочитание към третоличното присъствие, например, „смущава поне пишещия тези редове“ (с. 11), „пишещият тези редове приема“ (с. 39), „коментарът (на Левски, б.м.), съдържащ се в подчертания текст, изненадва неприятно автора на тези редове днес“ (с. 152), „същият „научен подход“ използва и пишещият тези редове в „История на българското възраждане“ (с уточнението, че именно той е нейният автор) (с. 154), „този подход дава възможност и на пишещия, и на читателя да прецени сам“ (с. 174). Както се казва, в този нов съдебен процес не се предвижда снизхождение нито за чужди, нито за своите, щом като и Иван Стоянов е сред „виновните“. По такъв особен начин е подложен на ревизия досегашният образ на Левски, плод на „романтичния поход“ („романтичният подход, заимстван от преките участници в събитията, налага неизличим отпечатък върху по-голямата част от изследванията, посветени на този значим дял (възрожденския, б.м.) от българската история“ (с. 13). Показателно е, че третоличното повествование се появява там, където в анализа напирашият да се появи

нов „щрих“ избутва „камъка“ в досегашната иконография на образа на Левски (все пак това не означава, че „новият щрих“ не е част от нова иконография, защото Левски е необходимият ориентир за разполагане на останалите скъпи сенки от нашето минало). Ще предам обобщено и както съм разбрал „новите щрихи“ в трите дяла на монографията: Левски е достигнал „университетските си преподаватели“ Иван Касабов и Любен Каравелов; 2. Левски е бил против революционния терор, но не е бил „диктаторът“ и се е подчинил на БРЦК; 3. Пред извънредния съд Левски е бил „сам, други няма“, докато е било възможно, защото е бил човек от плът и е помислил и за себе си (но на последно място в избраната стратегия при защитата си и без това да е за сметка на другите). И най-неочаквано, поне не за целта на монографията, до него застават плътно като двойник Тревненецът (Левски повтаря грешката на Ангел Кънчев) и дори Дякон Паисий (убит от своите погрешно, саможертвено замълчал имената им както Левски). Така удвоен и утроен, и в своята множественост (примерите могат да бъдат умножени), Левски става още по-единствен и свят!

Пълното доверие, което имам към обновения образ на Левски от Иван Стоянов, ми позволява уговорката, че при отстраняването на налепите на „романтичния подход“ върху паметника му има вероятност да се „залепи“ чуждост на нечие друго име от това време. Така например, с оглед на стила и на позицията на Захари Стоянов като летописец на с. 44 е цитирана Мария Тодорова, която пък цитира Здравко Дафинов за това, че Георги Живков, през 80-те години министър на просвещението, отказал помощ на Захари Стоянов за издаването на биографията на Христо Ботев с думите, че няма да даде пари за един „хаймана“, и че молителят напуснал кабинета му с гръм и трясък, заклевайки се да направи Ботев кумир на българския народ. Източникът е означен с „говорят“ за думите на Захари Стоянов, т.е. мълва, но кой е свидетелят на думите на Георги Живков, който след гибелта на Ботев „там на Балкана“ си е позволил да го нарече „хаймана“? Проверих у посочения Здравко Дафинов, но той от своя страна цитира текст от 1934 г., който принадлежи на перото на Александър Балабанов (поне на мен известен като ерудит с

публистичен стил). И спрях до тук, защото ми заприлича на „научна мътва“.

А доколкото, както се разбира и от тази може би излишна уговорка, Христо Ботев ми е болката, защото е на филолозите, макар „срещата“ му с Левски да не се е състояла приживе, тя е неизбежна и то не за тях, а за нашето съзнание. И тя става още по-състояла се след внимателния оглед на свидетелствата за нея и отказа от тяхната автентичност – сега и двамата още по-внушително се извисяват над нас в българското небе. Без да е обичан от Левски – по досещане на Иван Стоянов (с. 42), Ботев е написал за „единият (тук в смисъл на „единствен“) син на България“ най-изящната си балада и, без да му е пял във воденицата през зимата на 1868 г., е изплакал и нашите сълзи за него. Всъщност, тук и стигнахме до „оригинала“ на писмото, което е цитирал по памет Киро Тулешков, а именно последната строфа на „Обесването на Васил Левски“. С изцяло преобърнат емоционален регистър, тя „диктува“ писмото-фалшификат – „дърво и камък (както „звяр и природа“ от „Хаджи Димитър“) се пукат от студ, а той пее ли, пее...“

Кой пее и до днес, и за нас? Разбира се, че Левски в писмото, Ботев в баладата за него, а Киро Тулешков им припява (и съвсем не фалшиво, а верен на усета си за гласа на двамата велики).

Анчо Калоянов